

Posudek oponenta na bakalářskou práci Stely Chvojkové *Bytí k smrti: smrt a časovost ve filosofii Martina Heideggera*

Ondřej Švec, Ph.D.

Autorka přistupuje k Heideggerově analýze pobytu prizmatem smrti jako klíče otevírajícího „možnost pobytu být celý“. Vůdčí otázka předložené práce se tak v první řadě týká způsobu, jímž naše schopnost být-v-předstihu-ke-smrti *zceluje* lidskou existenci, jež se zprvu a většinou upíná k dílčím cílům, spočívajícím v obstarávání toho či onoho nitrosvětského jsoucna. Autorka přitom nezakrývá jistou nesnáz, kterou pro uchopení pobytu v jeho *celosti* představuje Heideggerovo úvodní vymezení lidského bytí jako něčeho, co je vždy nehotové, co musíme neustále vykonávat a co tedy principiálně nelze nijak završit. Jinými slovy je možno odůvodněně pochybovat, zda vůbec lze dosáhnout něčeho, co by bylo možno právem nazývat celkem pobytu, jestliže jsme jeho bytí předem vymezili jako otevřenost, jako neustálé sebe-předbívání, jako neucelenost či jako „stálou neuzavřenost“ (BČ 266, SZ 236).

Aby rozptýlila zdání neřešitelnosti takto položené otázky, volí autorka velmi vhodný metodický postup, při němž v prvním kroku nejprve odstiňuje neukončenost či nehotovost příručních a výskytových jsoucn od té, která přináleží lidskému jsoucnu a která se vyznačuje předstihovostí a nutností neustále své bytí vykonávat rozvrhováním dalších vlastních možností. V dalším kroku pak vymezuje bytí-k-smrti v jeho rozdílu jak oproti běžnému a veřejně anonymnímu traktování smrti jako jedné z položek v běhu dnů, která však nezasahuje a neoslovuje vlastní existenci v její hloubce, tak i vůči biologickému či objektivizujícímu pojetí smrti z hlediska 3. osoby, v němž je pojímána například jako (u)hynutí. V následujícím shrnutí existenciálního pojmu smrti pak Stela Chvojková velmi zdařile objasňuje a odůvodňuje Heideggerův známý výměr vztahu ke smrti jako k nejvlastnější, nezastupitelné a bezevztažné možnosti vlastní nemožnosti, která je navíc s to proměnit neautentický modus existence v autentické převzetí svého moci-být. Poslední kapitola je pak věnována obhajobě Heideggerovy analýzy bytí-k-smrti před námitkami těch, podle nichž úzkost a předběhová odhodlanost pobyt osamocuje a vytrhává z každodenního spolubytí natolik, že se jakákoli možnost autentického spolubytí zdá jen těžko myslitelná.

V první řadě je třeba ocenit, že mimořádnou komplikovanost Heideggerových analýz „předběhu k smrti“ autorka dokáže analyticky a zpřehledňujícím způsobem rekonstruovat, a to jak s důrazem na sled samotné argumentace, tak i se zřetelem k hlavnímu problému, jímž je napětí mezi požadavkem celosti a bytostnou neuzavřeností či dynamičností existence, která se neustále upíná k novým a novým možnostem. Navzdory těmto nezpochybnitelným kvalitám, z nichž je dobře patrná hluboká obeznámenost s Heideggerovým dílem i autorčin nesporný talent jeho zdárného a věrného rozboru, je třeba podotknout, že vzhledem k otázce možnosti pobytu *být celý* nám její práce zůstává přece jen něco dlužna. Na str. 22 (znovu na přelomu stran 23/24) sice správně zdůrazňuje Heideggerovu tezi o tom, že být v předstihu znamená vztahovat se rovněž k onomu „ještě ne“ vlastní smrti, přičemž toto „ještě ne“ nesmí být chápáno jako nějaké chybní, jehož poslední část by byla doplněna okamžikem smrti. I když tedy platí, že pobyt nemusí čekat na okamžik své smrti, aby se mohl stát celým, přesto jde o pouze negativní vyznačení, jak onu celost nechápat, zatímco bližší vymezení toho, co by taková celost měla pro věčně nehotové a neustále své bytí vykonávající jsoucno znamenat,

zůstává nadále poněkud nenaplněným desideratem. Nejpřesnějším výměru této „možnosti pobytu být celý“ se autorka nejvíce blíží na přelomu stran 27, když zdůrazňuje, že právě ve své předběhové odhodlanosti se pobyt může „znovu zcelit oproti své původní rozpuštěnosti v nahodilých možnostech světa“ (str. 27). Právě toto vymezení celosti oproti původní rozptýlenosti by si však zasloužilo samostatnou analýzu, kterou autorka na stranách 26 a 27 nahrazuje pouze příliš stručným souhrnem strukturních momentů onoho bytí-k-smrti, jimiž je vedle úzkosti zejména svědomí a odhodlanost. Na tomto místě by dle mého názoru měla nastoupit především otázka, nakolik k oné celosti, již by se měla autentická existence vyznačovat, právě svědomí a odhodlanost nevyhnutelně náleží. Jinými slovy, bylo by žádoucí podrobněji pojednat o způsobu, jímž nejen úzkost (jíž je věnován dostatek prostoru), ale také svědomí a odhodlanost tváří v tvář vlastní konečnosti přispívají k modifikaci nevlastního bytí v takový modus existence, v němž je pobyt s to převzít sám sebe základem. Lépe a důkladněji by tak mohlo být vyloženo, že svědomí zde vystává jako hlas, který nás burcuje z naší rozptýlenosti v péči o ty či ony praktické záležitosti, aby nám připomnělo, že každé z těchto obstarávání není smysluplné samo o sobě, nýbrž může čerpat svou odůvodněnost (či se naopak ukázat jako smysluprosté) teprve z explicitně přijatého (a nezastupitelného) úkolu převzetí vlastní situovanosti a její proměnu ve vlastní moci-být. Pro další analýzu celostního charakteru autentické existence by dále bylo vhodné zdůraznit, že každá určitost, kterou jsem s to svému bytí udělit, každé mé angažmá, každý projekt, k němuž se upínám, to vše je v oné odhodlané předběhovosti nově pojato jako odpověď na vlastní nastávající bytí v jeho původní neurčitosti, v jeho nutnosti vypořádat se se světem jako celkem, a nikoli pouze v parciálních snahách uspět v omezeném a vždy již normovaném prostoru vlastní společenské sféry či kulturního okrsku (podléhajícího diktátu veřejnosti). Celost pobytu by pak spočívala nikoli v jakési předpokládané hotovosti či završenosti (jak ostatně autorka sama v úvodních kapitolách správně zdůrazňuje), nýbrž ve svědomitě, nerozptýleně a jednotně pojatém bytí, které samo sebe převzalo základem.

Detailní rozbor toho, co Heidegger vůbec myslí onou paradoxní *celostí* nikdy nezavršeného bytí pobytu, by si navíc vyžádalo explicitnější rozlišení mezi dvěma různými ohledy, z nichž lze tuto otázku klást. Na jedné straně jde o problém, jak ontologicky určit celostní bytí Dasein, a překonat tak pouhé vymezení dílčích aspektů či strukturních momentů, tj. o otázku, jak „uchopit celost strukturního celku pobytu“, jak „fenomenálně předvést celek pobytu ve všech jeho částech“ (BČ 220, SZ 191). Na straně druhé jde o úkol, který se zvláštní naléhavostí vystupuje pro každou jednotlivou existenci právě v okamžiku, kdy je explicitně konfrontována s vlastní konečností: jak je pobyt ve své konkréci schopen vyrovnat se se smrtí jako onou nepředstížitelnou možností, která na každého čeká, kterou každý z nás v sobě nese a v níž se zároveň otevírá možnost klást si otázku nikoli již po smysluplnosti toho či onoho úkolu, ale vlastního bytí jako celku, o něž mám převzít starost. Zřetel na toto vedení života v celku je pak zároveň přitakáním vlastnímu bytí v jeho původní neurčitosti a z ní plynoucí nutnosti převzít své moci-být vlastním základem. Celé práci by přitom jistě prospělo, kdyby tyto dvě otázky nebyly traktovány jako jedna a táž (byť k tomu někdy sklouzává i sám Heidegger), ale jako dvě odlišné, byť vzájemně protínající se perspektivy, z nichž lze klást otázku po celosti, již má být dosaženo explicitní tematizací našeho bytí-k-smrti.

Pro diskusi k obhajobě proto navrhuji jednak bližší vymezení toho, jak se fenomény svědomí a existenciální postoj předběhové odhodlanosti podílejí na schopnosti pobytu zcelit vlastní bytí na pozadí své původnější rozptýlenosti, jednak upřesnění toho, z jaké perspektivy a na jaké rovině autorka tento problém „celosti pobytu“ vlastně klade.

Vzhledem k výše zdůrazňované preciznosti autorčiných analýz, z nichž je dobře zřejmá jak skvělá orientace v Heideggerově díle, tak i nesporná schopnost objasnit i mimořádně komplexní části *Bytí a času*, se přitom jednoznačně přikláním k doporučení předložené práce k obhajobě a navrhuji hodnocení „výborně“.

V Praze dne 30. 8. 2018

Ondřej Švec, Ph.D.